

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XXVII, 26

SECTIO C

1972

Instytut Biologii UMCS
Zakład Anatomii Porównawczej i Antropologii

Helena ZDERKIEWICZ

Zróżnicowanie cech morfologicznych w grupach wiekowych ludności wiejskiej z powiatu biłgorajskiego i puławskiego

Дифференциация морфологических черт в возрастных группах сельского населения в Билгорайском и Пулавском поветах

Differentiation of Morphological Features in Age Groups of Rural Population from the Biłgoraj and Puławy Districts

Przedmiotem niniejszego opracowania jest prześledzenie zmienności poszczególnych cech antropologicznych u ludności dorosłej w zależności od wieku. Zagadnieniem tym zajmowano się od dość dawna, przy czym najczęściej rozpatrywano różnice dotyczące wzrostu w poszczególnych grupach wiekowych.

Pierwszych wiadomości na temat wzrostu ludności polskiej oraz Rusinów i Żydów żyjących na terenie byłej Galicji dostarczyły badania Mayera i Kopernickiego (4). Podobne badania na terenie byłej Guberni Lubelskiej, tzn. pow. lubelskiego, puławskiego, lubartowskiego, janońskiego, krasnostawskiego i hrubieszowskiego, prowadził lekarz lubelski Olechnowicz (9). Otrzymał on podobne wyniki jak Mayer i Kopernicki, a mianowicie średni wzrost mężczyzn — 164,3 cm oraz kobiet — 152,3 cm.

Do późniejszych prac z tego zakresu należą opracowania Miklaszewskiego (7), Wrzoska (12), Wokroja (11) i Mydlarskiego (8). Mydlarski poza wzrostem rozpatruje inne jeszcze cechy antropologiczne, takie jak wskaźnik twarzy, wskaźnik głowy, wskaźnik nosa, barwa oczu i włosów.

Ostatnio badania Sikory (10) na terenie Podkarpacia dotyczyły zmienności następujących cech, jak: wzrost, długość i szerokość głowy,

szerokość i wysokość twarzy, wysokość i szerokość nosa, wskaźnik nosa, wskaźnik głowy, wskaźnik twarzy, barwa oczu i włosów oraz profil nosa.

MATERIAŁ

Do niniejszej pracy wykorzystano następujące materiały:

1. Materiał zebrany w lipcu 1968 r. przez pracowników Katedry Antropologii UMCS w czasie badań antropologicznych w Spółdzielni Zdrowia w Teodorówce pow. Biłgoraj oraz w okolicznych wsiach, takich jak: Komodzianka, Jędrzejówka i Chłopków. W opracowaniu uwzględniono dorosłą ludność męską i żeńską w wieku powyżej 18 lat.

2. Materiał zebrany podczas trwania Obozu Społeczno-Wychowawczego zorganizowanego przez Akademię Medyczną i Instytut Medycyny Pracy i Higieny Wsi w Lublinie. Obóz miał miejsce w Końskowoli pow. Puławy w lipcu 1964 r. oraz w Gołębiu pow. Puławy w lipcu 1966 r. Celem obozu były kompleksowe badania polikliniczne stanu zdrowotnego ludności wybranego rejonu oraz aktualnych warunków sanitarno-higienicznych. W toku tych badań przeprowadzono również pomiary antropologiczne ogółem 685 osobników, w tym 181 mężczyzn i 504 kobiet w wieku powyżej 18 lat.

Tab. 1. Liczba osobników zbadanych w poszczególnych kategoriach wieku
Number of persons examined in particular age groups

Powiat District	Wiek Age	Płeć męska Male	Płeć żeńska Female
Biłgoraj	18—40	62	68
	41—60	44	64
	61—x	26	30
	Razem Total	132	162
Puławy	18—40	67	191
	41—60	67	208
	61—x	47	105
	Razem Total	181	504

W opracowaniu uwzględniono: barwę włosów, barwę oczu, profil nosa, długość głowy, szerokość głowy, szerokość twarzy, wysokość twarzy, wysokość nosa, szerokość nosa oraz wskaźniki: głowy, twarzy całkowitej i nosa. Przy opracowaniu cech pomiarowych i opisowych materiał podzielono na trzy grupy wiekowe (tab. 1).

Średnia wieku dla mężczyzn wszystkich trzech grup, zarówno z pow. biłgorajskiego, jak i puławskiego, wynosi 48 lat, dla kobiet z pow. biłgorajskiego 49 lat, zaś z pow. puławskiego 48 lat (tab. 2).

Tab. 2. Średnie wieku w wyodrębnionych grupach
Mean age in each age group

Powiat District	Grupa Group	Wiek Age	Płeć męska lata Male years	Płeć żeńska lata Female years
Biłgoraj	I	41—60	29	30
	II	18—40	50	51
	III	61—x	65	66
Średnia wieku całości Mean age			48	49
Puławy	I	18—40	28	30
	II	41—60	52	52
	III	61—x	66	63
Średnia wieku całości Mean age			48	42

ANALIZA MATERIAŁU

Długość głowy (tab. 3)

Porównując dane z pow. biłgorajskiego z danymi z pow. puławskiego stwierdzamy, że średnia długość głowy mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 185,1 mm, kobiet — 176,8 mm, odpowiednie zaś średnie z pow. puławskiego są nieco wyższe i wynoszą 188,3 mm dla mężczyzn, 180,7 mm dla kobiet.

Średnie długości głowy w trzech grupach wieku wynoszą w pow. biłgorajskim dla mężczyzn w grupie I — 183,7 mm, w grupie II — 186,9 mm i w grupie III — 184,4 mm, dla kobiet odpowiednio: 175,8 mm, 176,6 mm, 179,3 mm. W pow. puławskim odpowiednie średnie dla mężczyzn wynoszą: 188,2 mm, 188,0 mm, 188,7 mm, dla kobiet zaś — 180,1 mm, 181,5 mm, 180,5 mm.

Szerokość głowy (tab. 3)

W pow. biłgorajskim średnia szerokość głowy mężczyzn wynosi 158,3 mm, natomiast kobiet — 152,5 mm. Odpowiednie średnie w pow. puławskim są nieco wyższe i wynoszą 159,5 mm dla mężczyzn i 153,8 mm dla kobiet.

Średnie szerokości głowy w wyodrębnionych grupach wiekowych kształtują się następująco: w pow. biłgorajskim dla mężczyzn wynoszą w grupie I — 158,0 mm, w grupie II — 158,9 mm i w grupie III — 157,9 mm, odpowiednio dla kobiet — 153,3 mm, 152,2 mm, 151,5 mm.

W powiecie puławskim różnice w średnich szerokości głowy w poszczególnych trzech grupach wiekowych wynoszą: 160,9 mm, 159,7 mm, 157,7 mm dla mężczyzn i 154,3 mm, 154,3 mm, 152,8 mm dla kobiet.

Szerokość twarzy (tab. 3)

Średnia szerokość twarzy w pow. biłgorajskim dla mężczyzn wynosi 141,1 mm, dla kobiet — 133,2 mm.

Jeśli chodzi o pow. puławski, to średnia ta wynosi 143,3 mm dla mężczyzn i 138,1 mm dla kobiet.

W wyodrębnionych grupach wiekowych średnie szerokości twarzy kształtują się następująco: dla mężczyzn w pow. biłgorajskim w grupie I średnia ta wynosi 140,3 mm, w grupie II — 141,5 mm, w grupie III — 141,7 mm, a dla kobiet odpowiednie średnie wynoszą: 133,8 mm, 133,5 mm, 131,4 mm, natomiast w pow. puławskim odpowiednie średnie wynoszą: dla mężczyzn — 142,2 mm, 144,9 mm, 144,4 mm, dla kobiet zaś — 137,8 mm, 138,7 mm, 137,7 mm.

Z porównania materiału z obu powiatów wynika, że wymiary szerokości twarzy nie wykazują większych różnic.

Wysokość twarzy (tab. 3)

Średnia wysokość twarzy badanych mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 121,7 mm, a kobiet — 110,4 mm. Jeżeli chodzi o pow. puławski, to wielkości te niewiele się różnią od odpowiednich danych z pow. biłgorajskiego, a mianowicie dla mężczyzn średnia wysokość twarzy wynosi 121,5 mm, dla kobiet zaś — 111,5 mm. W poszczególnych grupach wiekowych odpowiednie wymiary dla mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynoszą w grupie I — 119,7 mm, w grupie II — 123,5 mm, w grupie III — 120,1 mm, u kobiet zaś odpowiednio — 111,1 mm, 110,6 mm, 108,5 mm. Badani mężczyźni z pow. puławskiego posiadają średnią wysokość twarzy prawie taką samą we wszystkich trzech grupach, natomiast w przypadku kobiet średnia ta kształtuje się następująco: 112,3 mm, 112,7 mm, 109,7 mm.

Wysokość nosa (tab. 3)

Średnia wysokość nosa dla mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 52,6 mm, dla kobiet 48,4 mm, natomiast dla mężczyzn z pow. puławskiego — 54,7 mm, dla kobiet — 51,1 mm.

W poszczególnych grupach wiekowych mężczyzn z pow. biłgorajskiego średnia wysokość nosa wzrasta z 52,3 mm w grupie I, do 53,1 mm w grupie III. Odpowiednie wymiary u osobników obu płci z pow. pu-

Tab. 3. Średnie pomiarów głowy i twarzy w wyodrębnionych grupach wieku
 Mean values of head and face measurements in each age group

Powiat District	Płeć Sex	Grupa Group	g-op	eu-eu	zy-zy	n-gn	n-sn	al-al
Biłgoraj	Mężczyźni Men	I	183,7	158,0	140,3	119,7	52,3	33,9
		II	186,9	158,9	141,5	123,5	52,9	35,5
		III	184,4	157,9	141,7	120,1	53,1	36,9
	Kobiety Women	I—III	185,1	158,3	141,1	121,7	52,6	35,1
		I	175,8	153,3	133,8	111,1	47,4	31,7
		II	176,6	152,2	133,5	110,6	47,9	31,9
Puławy	Mężczyźni Men	III	179,3	151,5	131,3	108,5	51,2	33,4
		I—III	176,8	152,5	133,2	110,4	48,4	32,3
		I	188,2	160,9	142,2	121,1	53,9	34,1
	Kobiety Women	II	188,0	159,7	144,9	121,9	54,9	36,5
		III	188,7	157,7	144,4	121,5	55,4	38,2
		I—III	188,3	159,5	143,8	121,5	54,7	36,3
	Kobiety Women	I	180,1	154,3	137,8	112,3	50,0	32,3
		II	181,5	154,3	138,7	112,7	51,3	33,2
		III	180,5	152,8	137,7	109,7	51,9	34,3
		I—III	180,7	153,8	138,1	111,5	51,1	33,3

ławskiego są nieco większe i też wzrastają w poszczególnych grupach wiekowych, a więc dla mężczyzn z grupy I średnia wysokość nosa wynosi 53,9 mm, z grupy II — 54,9 mm, z grupy III — 55,4 mm. Odpowiednie wielkości dla kobiet wynoszą: 50,0 mm, 51,3 mm i 51,9 mm.

Szerokość nosa (tab. 3)

Średnia szerokość nosa u mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 35,1 mm, a u kobiet 32,3 mm, natomiast u mężczyzn z pow. puławskiego — 36,3 mm, u kobiet zaś — 33,3 mm.

Średnia szerokość nosa w poszczególnych grupach wiekowych mężczyzn z pow. biłgorajskiego wzrasta z 33,9 mm w grupie I do 36,9 mm w grupie III, średnie szerokości nosa u kobiet są nieco niższe i wahają się od 31,7 mm w grupie I do 33,4 mm w grupie III.

Średnia szerokość nosa nie różni się wiele w obu powiatach, wynosi bowiem dla mężczyzn w grupie I — 34,1 mm, w grupie II — 36,5 mm, w grupie III — 38,2 mm, natomiast dla kobiet odpowiednio — 32,3 mm, 33,2 mm, 34,3 mm.

Porównując średnie wymiarów głowy, twarzy i nosa badanych osob-

ników z obu powiatów można stwierdzić, że wymiary głowy i twarzy nie wykazują większych różnic w trzech grupach wiekowych, natomiast średnie wysokości i szerokości nosa w tych grupach są kierunkowo zróżnicowane tak u mężczyzn, jak i u kobiet.

Wskaźnik głowy (tab. 4).

Średnia wskaźnika głowy u mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 85,3, a u kobiet — 85,8. W pow. puławskim średnie te niewiele się różnią od odpowiednich średnich z pow. biłgorajskiego i wynoszą: 84,3 dla mężczyzn, 84,7 dla kobiet. Średnia wskaźnika głowy u mężczyzn z pow. biłgorajskiego w poszczególnych grupach wieku nie wykazuje większych zmian, natomiast u kobiet wraz z wiekiem zmniejsza się z 86,8 w grupie I do 84,1 w grupie III.

Średnia powyższego wskaźnika w wyodrębnionych grupach wiekowych mężczyzn z pow. puławskiego maleje wraz z wiekiem, najwyższa jest w grupie I — 85,2, najniższa zaś w grupie III — 83,1, w przypadku kobiet natomiast wyraźnych różnic się nie dostrzega.

Wskaźnik twarzy całkowitej (tab. 4)

Średnia wskaźnika twarzy całkowitej dla mężczyzn z pow. biłgorajskiego wynosi 85,9, dla kobiet zaś — 82,4. Odpowiednie średnie w pow.

Tab. 4. Zestawienie średnich wskaźników w trzech grupach wiekowych
Mean indexes in each age group

Powiat District	Płeć Sex	Grupa wiekowa Age group	Wskaźniki Indexes		
			głowy cephalic	twarzy całkowitej facial	nosa nasal
Biłgoraj	Mężczyźni Men	I	85,7	85,0	66,7
		II	84,9	87,3	66,7
		III	85,3	84,5	68,9
	Kobiety Women	I	86,8	81,6	66,8
		II	85,7	83,0	67,4
		III	84,1	82,5	68,7
Puławy	Mężczyźni Men	I	85,2	84,8	63,2
		II	84,5	83,9	65,9
		III	83,1	83,7	67,5
	Kobiety Women	I	85,3	81,0	64,7
		II	84,5	80,9	65,0
		III	84,2	79,2	66,0

puławskim są nieco niższe i wynoszą: dla mężczyzn 84,1, dla kobiet 80,4. Wskaźnik ten w poszczególnych grupach wiekowych badanych osobników z pow. biłgorajskiego kształtuje się następująco: dla mężczyzn w grupie I wynosi 85,0, w grupie II — 87,3, w grupie III — 84,5.

W pow. puławskim wskaźnik ten zarówno dla mężczyzn, jak i dla kobiet w poszczególnych grupach wiekowych maleje, najwyższy jest w grupie I, a najniższy w grupie III.

Wskaźnik nosa (tab. 4)

Średnia wskaźnika nosa w pow. biłgorajskim wynosi: 67,2 dla mężczyzn i 67,4 dla kobiet.

W pow. puławskim średnia ta kształtuje się następująco: dla mężczyzn — 65,5, dla kobiet — 65,2. W poszczególnych grupach wieku mężczyzn i kobiet zarówno z pow. biłgorajskiego, jak i z pow. puławskiego średnia tego wskaźnika wraz z wiekiem wzrasta, najniższa jest w grupie I, najwyższa zaś w grupie III.

Barwa oczu (tab. 5)

Barwę oczu określono za pomocą tablicy Martina, dzieląc badaną ludność na cztery grupy, a mianowicie: a) oczy piwne (nr 2—6 skali), b) oczy zielone z odcieniem szarym lub piwnym (nr 7—10 skali), c) oczy niebieskoszare (nr 11—13 skali), d) oczy czysto niebieskie (nr 14—16 skali).

Tab. 5. Barwa oczu u badanych osobników w poszczególnych klasach wieku, w procentach

Colour of eyes of persons examined in particular age groups, in percentage

Powiat District	Wiek Age	Płeć męska Male				Płeć żeńska Female			
		Kategorie barw oczu Category of colour of eyes							
		2-6	7-10	11-13	14-16	2-6	7-10	11-13	14-16
Biłgoraj	18—40	21,0	22,6	17,7	38,7	29,4	27,9	19,1	23,5
	41—60	18,2	13,6	15,9	52,3	17,2	28,1	12,5	42,2
	61—x	11,5	30,8	15,4	42,3	6,7	23,3	30,0	40,0
	18—x	18,1	21,2	16,7	44,0	20,3	27,1	18,6	34,0
Puławy	18—40	22,4	25,4	26,8	25,4	26,2	25,1	26,2	22,5
	41—60	19,4	17,9	29,9	32,8	15,9	26,0	28,3	29,8
	61—x	8,5	17,0	21,3	53,2	14,3	19,0	23,8	42,9
	18—x	17,7	20,4	26,5	35,4	19,4	24,2	26,6	29,8

Z zestawienia wynika, że w obu powiatach w grupie III (najstarszej) zarówno mężczyzn, jak i kobiet procent oczu piwnych (2—6) jest znacznie mniejszy w porównaniu z grupą I i II, natomiast procent oczu czysto niebieskich (14—16) jest większy niż w grupie I (najmłodszej).

Jeśli chodzi o kategorie barwy oczu (7—10) oraz (11—13), to w obu powiatach u kobiet nie obserwujemy zmian kierunkowych, natomiast widoczny jest spadek procentowości oczu niebieskoszarych (11—13) u mężczyzn z pow. biłgorajskiego oraz zielonych (7—10) u mężczyzn z pow. puławskiego.

Barwa włosów (tab. 6)

Barwę włosów określono za pomocą tabeli Fischer-Sallera. Wydzielono 4 kategorie barwy włosów, a mianowicie: a) jasnobłond (nr A—O), b) ciemnobłond i jasnoszatyńowe (nr P—T), c) ciemnoszatyńowe i ciemne u brunetów (nr U—Y) oraz d) rude (nr I—IV).

Tab. 6. Barwa włosów u badanych osobników w poszczególnych klasach wieku, w procentach

Colour of hair of persons examined in particular age groups, in percentage

Powiat District	Wiek Age	Płeć męska Male				Płeć żeńska Female			
		Kategorie barw włosów Category of hair colour							
		A-O	P-T	U-Y	I-IV	A-O	P-T	U-Y	I-IV
Biłgoraj	18—40	24,2	25,8	48,4	1,6	14,7	27,9	55,9	1,4
	41—60	11,4	27,3	59,1	2,2	4,7	21,9	73,4	—
	61—x	3,8	3,8	53,9	8,5	16,7	13,3	66,7	3,3
	18—x	15,9	22,0	53,0	9,1	11,1	22,8	64,9	1,2
Puławy	18—40	17,9	34,3	44,8	3,0	16,8	25,7	56,5	1,0
	41—60	10,4	20,9	68,7	—	4,3	17,3	77,9	0,5
	61—x	12,8	14,9	72,3	—	6,7	15,2	76,2	1,9
	18—x	13,8	24,3	60,8	1,1	9,5	20,0	69,5	1,0

Procent mężczyzn z włosami ciemnymi (nr U—Y) w pow. puławskim zwiększa się wraz z wiekiem, mianowicie z 44,8 w grupie I do 72,3 w grupie III. Natomiast procent mężczyzn z włosami jaśniejszymi (nr P—T) wraz z wiekiem maleje, a mianowicie z 34,3 w grupie I do 14,9 w grupie III. Podobnie jest u kobiet — procent włosów najciemniejszych wzrasta z 56,5 w grupie I do 76,2 w grupie III, natomiast procent włosów jaśniejszych wraz z wiekiem zmniejsza się, włosy (nr P—T) z 25,7

w grupie I do 15,2 w grupie III, włosy (nr A—O) z 17,9 w grupie I do 12,8 w grupie III.

W pow. biłgorajskim stwierdzono analogiczną prawidłowość.

Profil nosa (tab. 7)

W opracowaniu profilu nosa wyodrębniono następujące kategorie: profil nosa prosty, wklęsły, wypukły i falisty. Porównanie procentowego udziału poszczególnych kategorii nosa w odpowiednich klasach wieku mężczyzn i kobiet w obu powiatach wskazuje, że kształt grzbietu nosa u obu płci cechuje duże zróżnicowanie, przy czym w pow. puławskim najczęściej spotykane są nosy proste, zarówno u mężczyzn (43,1%), jak i u kobiet (41,9%). Następnie u mężczyzn — nosy wypukłe (27,1%), wklęsłe (17,7%) i faliste (12,1%), natomiast u kobiet — wklęsłe (28,0%), wypukłe (15,2%) i faliste (14,2%).

U badanych mężczyzn z pow. biłgorajskiego najczęstszy jest kształt profilu nosa falisty (34,8), następnie wypukły (26,5%), wklęsły (20,5%) i wreszcie prosty (18,2%). U kobiet zaś — nos o profilu falistym (32,7%), następnie nos o profilu prostym i wklęsłym, najmniej jest nosów o profilu wypukłym (12,9%).

Tab. 7. Profil nosa u badanych osobników w poszczególnych klasach wieku, w procentach

Nasal profile of persons examined in particular age groups, in percentage

Powiat District	Wiek Age	Płeć męska Male				Płeć żeńska Female			
		Kategorie profilu nosa Category of nasal profile							
		wklęsły concave	prosty straight	wypukły convex	falisty wavy	wklęsły concave	prosty straight	wypukły convex	falisty wavy
Biłgoraj	18—40	23,1	22,8	28,7	25,4	24,1	22,8	12,6	40,4
	41—60	22,5	11,5	16,0	49,9	31,3	25,0	15,5	28,1
	61—x	11,5	19,2	38,5	30,8	23,3	40,0	10,0	26,7
	18—x	20,5	18,2	26,5	34,8	27,2	27,2	12,9	32,7
Puławy	18—40	17,9	40,3	20,9	20,9	28,8	43,4	11,0	16,7
	41—60	16,4	47,8	28,3	7,5	30,2	38,5	15,0	16,3
	61—x	19,1	40,4	34,1	6,4	21,9	45,7	23,8	8,6
	18—x	17,7	43,1	27,1	12,1	28,0	41,9	15,2	14,2

WNIOSKI

Na podstawie danych zestawionych w tab. 1—7 oraz wyników uzyskanych z analizy materiałów można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Cechy pigmentacyjne (barwa oczu i barwa włosów) wykazują zmienność wraz z wiekiem. Barwa oczu u osobników dorosłych wraz z wiekiem jaśnieje, natomiast barwa włosów wykazuje tendencję do ciemnienia.

2. Profil nosa wykazuje też pewien kierunek zmienności w trzech grupach wiekowych. U osobników obu płci z pow. puławskiego występuje zmniejszanie się wraz z wiekiem procentu nosów falistych, natomiast zwiększanie się procentu nosów o profilu wypukłym. U kobiet z pow. biłgorajskiego stwierdza się zwiększanie procentu nosów o profilu prostym, a zmniejszanie się procentu nosów o profilu falistym. U mężczyzn procent nosów o profilu wklęsłym wraz z wiekiem maleje.

3. Wskaźnik głowy (z wyjątkiem mężczyzn z pow. biłgorajskiego) wraz z wiekiem nieco się zmniejsza — a więc głowa się wydłuża, co jest prawdopodobnie związane z nieznacznym zwiększaniem się długości głowy wraz z wiekiem.

4. Wskaźnik twarzy nie wykazuje w obrębie poszczególnych grup wieku wyraźniejszej zmiany kierunkowej.

5. Wskaźnik nosa tak w grupach mężczyzn, jak i kobiet z wiekiem wyraźnie się podnosi, co jest związane z powiększaniem się nosa wraz z wiekiem, zwłaszcza jego szerokości.

PIŚMIENNICTWO

1. Bergmann P.: Zmienność cech pigmentacyjnych w zależności od wieku. *Mat. i Prace Antropolog.* 29, 21—44 (1961).
2. Bochenek A.: Główniejsze cechy charakterystyki antropologicznej ludności włościańskiej okolicy Kutna i Łęczycy. *Mat. Antropol.-Archeolog. i Etnograf.* 7, dział 1 (1904).
3. Dzierżykraj-Rogalski T., Olekiewicz M.: Barwa oczu i włosów a grupy krwi. *Mat. i Prace Antropol.* 44, 122—130 (1958).
4. Mayer J., Kopernicki I.: Charakterystyka fizyczna ludności galicyjskiej. *Zbiór Wiad. do Antropol. Kraj.* 1, (1877).
5. Mayer J., Kopernicki I.: Charakterystyka fizyczna ludności galicyjskiej (Seria II). *Zbiór Wiad. do Antropol. Kraj.* 9, (1885).
6. Martin R., Saller K.: *Lehrbuch der Anthropologie.* Stuttgart 1957.
7. Miklaszewski W.: *Rozwój cielesny proletariatu Warszawy w świetle pomiarów antropometrycznych.* Gebethner i Wolff, Warszawa 1912.
8. Mydlarski J.: Analiza antropologiczna ludności powiatu pilzneńskiego. *Archiwum Tow. Nauk. we Lwowie* 3, dział III (8), (1924).
9. Olechnowicz W.: *Kilka słów o typie polskim w ogóle, a lubelskim w szczególności.* Kraków 1902.

10. Sikora P.: Zróznicowanie cech morfologicznych w grupach wiekowych podkrakowskiej ludności wiejskiej. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Zoolog. 9, 7—32 (1965).
11. Wokroj F.: Charakterystyka antropologiczna ludności z okolic Krynicy. Przegl. Antropol. 18, 97—158 (1952).
12. Wrzosek A., Wrzoskova M.: Materiały do charakterystyki fizycznej ludności wiejskiej na pograniczu powiatów Nowosądeckiego i Limanowskiego. Mat. Antropol.-Archeolog. i Etnograf. PAU 14 (1919).

РЕЗЮМЕ

Исследовали изменение антропологических черт у взрослых людей в зависимости от возраста. Исследовали три возрастные группы: I — от 18 до 40 лет, II — от 41 до 60 лет, III — от 61 года и более. При этом учитывали длину и ширину головы, ширину и высоту лица и носа, показатели головы, лица и носа и характерные особенности: цвет глаз, цвет волос и профиль носа. Установили, что с возрастом некоторые из вышеуказанных черт изменяются, а именно: цвет волос темнеет, а цвет глаз светлеет.

В Пулавском повяте профиль носа во всех возрастных группах обоего пола изменяется одинаково, а в Билгорайском повяте существуют различия не только в отношении к Пулавскому повяту, но и между половыми группами.

С возрастом показатель головы, за исключением у мужчин из Билгорайского повята, несколько уменьшается, а показатель носа увеличивается. Зато показатель лица почти не изменяется.

SUMMARY

Changes of particular anthropological features were investigated in adult population in relation to their age. Three age groups were distinguished: I — from 18 to 40 years, II — from 41 to 60 years, III — over 61 years. Besides, there were taken into consideration measurements of the length and width of head, of the width and height of face and nose, three indexes (cephalic, facial, nasal) and such characteristic features as the colour of eyes and hair, and the profile of nose. It was found that some of the above mentioned features changed with age, namely the colour of eyes became light and that of hair dark.

In the Puławy district, the profile of nose changed in the same way in all age groups and in either sex, whereas in the Biłgoraj district,

differences were noted not only with regard to the Puławy district but also within sex.

The cephalic index, excluding men from the Biłgoraj district, became with age slightly lower and the nasal index higher. The facial index almost did not change.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XXVI

SECTIO C

1971

11. S. M. Klimaszewski: Ergebnisse der zoologischen Forschungen von Dr Z. Kaszab in der Mongolei, *Homoptera: Psyllodea* IV.
Wyniki badań zoologicznych dra Z. Kaszaba w Mongolii. *Homoptera: Psyllodea* IV.
12. A. Cmoluchowa: Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) wydm Lubelszczyzny.
Heteroptera of the Dunes in the Lublin Region.
13. S. Radwan, W. Podgórski, Cz. Kowalczyk: Materiały do hydrochemii Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Część I. Stosunki mineralne.
A Contribution to the Hydrochemistry of the Łęczna and Włodawa Lake District. Part I. Mineral Relations.
14. S. Radwan: O kilku nowych dla fauny Europy i rzadkich gatunkach wrotków.
On some New for European Fauna and Rare Species of Rotifers.
15. K. Sęczkowska: Przyłżeńce (*Thysanoptera*) zebrane z drzew i krzewów na terenie województwa lubelskiego.
Thysanoptera Collected from Trees and Shrubs in the Area of the Lublin Voivodeship.
16. T. Baszyński: Distribution of Plastid Quinones and Pigments along the Leaf in Different Stages of Plastid Development of *Zea mays* L. Seedlings.
Rozmieszczenie chinonów plastydowych i barwników w liściu o zróżnicowanej strukturze plastydów u siewek *Zea mays* L.
17. T. Baszyński, B. Dudziak, D. Arnold: Light-stimulated Synthesis of Plastid Benzoquinones and Pigments in Cells of *Euglena gracilis* in Absence of Photosynthesis.
Synteza benzochinonów i barwników plastydowych na świetle w komórkach *Euglena gracilis* w warunkach zahamowanej fotosyntezy.
18. M. Król: The Effect of Long-wavelength UV-radiation on Tocopherols Content in Swelling and Germinating Wheat-grains.
Wpływ promieniowania ultrafioletowego na zawartość tokoferoli w pęczniejącym i kiełkującym ziarnie pszenicy.
19. Z. Uziak, K. Czernaś: Zastosowanie sodu jako uzupełnienia potasu w żywieniu roślin (na przykładzie sałaty).
Application of Sodium as a Complement to Potassium in Plant Nutrition (as Exemplified by Salad).
20. I. Wojciechowski: Die Plankton-Flora der Seen in der Umgebung von Sosnowica (Ostpolen).
Flora planktonowa jezior okolic Sosnowicy (Polska wschodnia).
21. J. Bystrek: Taxonomic Studies on the Genus *Alectoria*.
Studia systematyczne nad rodzajem *Alectoria*.
22. H. Mamaczarsz: Badania nad rodzajem *Drepanocladus* (C. Müll.) Roth w Polsce.
Investigations on the Genus *Drepanocladus* (C. Müll.) Roth in Poland.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKIEJ
LUBLIN — POLONIA
VOL. XXVI SECTIO I

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

4053 27

CZASOPISMA

1972

23. K. Karczmarsz, J. Malicki: Zespoły i ekologia roślinności w rejonie jeziora Włodawskiego.
Associations and Ecology of Characoid Vegetation in the Włodawa Lake District.
24. J. Rydzak, H. Stasiak: Badania nad stanem flory porostów w rejonie przemysłu azotowego w Puławach.
Investigations on the State of Lichen Flora in the Region of Nitrogenous Industry in Puławy.
25. J. Rydzak, J. Piórecki: Stan flory porostów w okolicach tarnobrzegskiego zagłębia siarkowego.
The State of Lichen Flora in the Vicinity of the Tarnobrzeg Sulphur Basin.
26. J. Staniak: Z badań nad florą grzybów wodnych w województwie lubelskim.
From Investigations on the Flora of Aquatic Fungi in the Lublin Voivodeship.
27. J. Bednara i F. Kadej: Szybkość i rozmieszczenie wzrostu w dekapitowanych i normalnych korzeniach *Zea mays* L.
The Rate and Distribution of Growth in Decapitated and Normal Roots of *Zea mays* L.
28. Z. Popiołek: Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. Część I. Jezioro Kleszczów.
Aquatic and Littoral Vegetation of the Lakes near Ostrów Lubelski against the Background of Habitat Conditions. Part I. The Lake Kleszczów.
29. D. Fijałkowski: Śródbagiennie murawy kserotermiczne pod Chełmem w województwie lubelskim.
Xerothermic Communities amidst Peat-bogs near Chełm in the Lublin Voivodeship.
30. M. Bloch: *Bryum elegans* Nees w Polsce.
Bryum elegans Nees in Poland.
31. M. Pękala, F. Święs: Roślinność rezerwatu „Skamieniałe Miasto” w Ciężkowicach.
Vegetation of the Reserve "Skamieniałe Miasto" in Ciężkowice.
32. J. Wolter: Stosunki geobotaniczne gatunków koniczyn dziko rosnących w Polsce.
Geobotanical Relations among Wild Growing Clover Species in Poland.

Adresse:

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ

BIURO WYDAWNICTWA

LUBLIN

Plac Litewski 5

POLOGNE